

Elogi dels instituts

Us presentem, pel seu interès, uns extractes de la conferència que l'escriptor Antoni Puigverd va dictar a la Facultat de Ciències de l'Educació i Psicologia de la UdG el dia 18 de novembre de 2009, en la sessió inaugural del «Màster en Professorat d'ESO i de Batxillerat, Formació Professional i Ensenyament d'idiomes».

La societat líquida i la vida com una successió de puntets vitals sense passat ni futur.

Les escoles i instituts no són illes. Ans al contrari: l'espai educatiu reflecteix com cap altra institució de la nostra societat la condició líquida de l'època actual. Tot allò que (per bé i per mal) abans era sòlid i t'hi podies agafar o ho podies combatre, ara és fluïd, canviant, incert, imprecís, fragmentat, desconnectat del passat i el futur. Així és la nostra vida, feta segons Zygmunt Bauman, de petits puntets vitals, que no formen cap seqüència lògica, ni cap camí. Dominats per constants incitacions a canviar el que ja teníem. Empesos a viure sense parar noves experiències afectives, a transformar incesantment el nostre aspecte físic, a expressar constantment opinions sobre el que passa i a jubilar els punts de vista que teníem. Obligats a desxifrar nous codis tecnològics, a reemplaçar abans que ens hi hàgim acostumat el telèfon, l'ípod, el televisor, el portàtil, la blackberry. Empesos a desplegar centenars de noves amistats o relacions per email o pel facebook, a batre totes les maratons esportives, solidàries o de divertiment, a picotejar desenes de llibres que mai no podrem acabar, a zapejar pels infinits canals televisius, a adaptar-nos a nous directius de les nostres destinacions laborals precaritzades, a conèixer nous metges a la consulta del cap, a descobrir noves teràpies pels nostres problemes, a començar sense acabar nous règims dietètics, a provar totes les seduccions de totes les modes gastronòmiques, a conèixer tots els vins, a descobrir totes les maravelles, a respondre a totes les injustícies del món, a consultar milions de pàgines d'internet que mai esgoten les infinites possibilitats d'informació, a canviar de cercle d'amistats, a afrontar totes les epidèmies, a sobreviure a la informació de totes les corrupcions, a empatitzar amb tots els desastres del planeta i adaptar-nos als mil-i-un xarbotaments de la realitat mundial...

L'excés d'ofertes de consum, de modes, de tendències, de canvis laborals, personals o col·lectius ens aclapara i ens ofega. Si el sistema econòmic, per sobreviure, ha de produir constantment objectes destinats a morir de seguida, també la nostra vida està formada per constants punts de vivència efímera, volàtil, eternament canviant. Quina diferència amb aquella vida del avis, entesa com a camí, com a itinerari!

Canvi de civilització

Aquella línia era contínua, constant, regular, coherent, uniforme, seguida, seqüencial i gairebé predeterminada des del bressol fins a la tomba. Dura o fàcil, justa o injusta era clara: creava costums, implicava una lògica, permetia una comprensió, presentava horitzons estables, permetia descripcions senzilles que els mestres i professors reproduïen amb lletra clara i rodona a les velles pissarres i era copiada tantes vegades com calgués a fi i efecte que els alumnes, dòcils o indòcils, aplicats o mandrosos, aprenguessin sense subtiles, ni complicacions innecessàries.

Estic parlant no pas d'un passat remot, sino dels temps meus pares. I, en realitat, de la meua pròpia infància. Només en el camp de la informació el canvi en els últims 30 anys ha estat més que espectacular, més que històric: ha estat un canvi de civilització. Potser el canvi de civilització més curt i intens, però també més colossal, de la història de la humanitat.

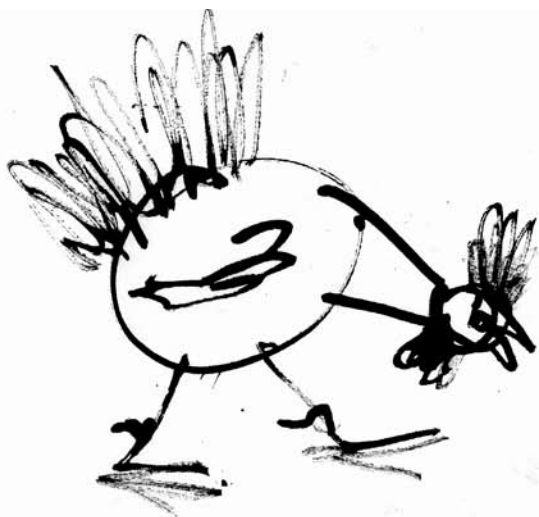
El comprensible malestar

No és estrany que els mestres i professors educats o nascuts en el temps de la línia clara, regular i constant, i que van incorporar a la seva formació intel·lectual coneixements clars, regulars i permanents, ara estiguin desconcertats, queixosos, inquietos o abatuts. El que passa als professors d'avui, obligats, per ofici, a ensenyar idees i coneixements estables a uns alumnes fills d'un món canviant, excessiu i sorollós per definició, li passa a tothom. Segons sociòleg Alberto Melucci. "Vivim turmentats per la fragmentació del present que reclama un fonament sòlid allà on no n'hi ha".

La tirania del present

La tirania del present és un altre factor que s'expressa a les aules, però que és fill d'aquest temps: tota la publicitat està enfocada a la satisfacció del desig immediat.

El mercat sencer es fonamenta en aquest principi. Aquells puntets de vida canviant de què parlàvem al principi responen a aquesta mateixa lògica: i és per això que l'atenció dels adolescents a classe és tan difícil: perquè ells ja han nascut en un món que els ha programat per respondre a la repetició infinita del mecanisme d'estímul-resposta. En estat de passivitat malencònica que descrivíem abans, només és alterat per petits moments sensorials i sentimentals, per petites i constants ratxes elèctriques d'emoció i satisfacció. La classe, per més ordinadors que tinguin els alumnes, és molt llarga de passar. Per més tecnologia d'imatges, per més flaixos i canvis de joc que introdueixi el professor, les emocions que pot donar l'aula sempre serà un pàl·lid reflex de les petites i constants emocions i satisfaccions que l'alumne trobarà quan connecti amb els seus webs i bars preferits, la seva música, la

penya, els seu compte de facebook, el seu zàpping personal, la seva nevera, el seu porro, la seva beguda.

Què s'hi pot fer ?

Mentrestant els professors que hi poden fer-hi? Han d'admetre que no hi poden fer res? Han d'acceptar el determinisme d'una època de canvi que encara sabem on ens porta i que ens ha agafat a tots plegats, també a les facultats de pedagogia, amb el pas canviat?

Els canvis que ha experimentat el sistema educatiu en els últims 30 anys han estat enormes. D'una docència repressiva es va passar sense dreuera a la pràctica de formes absolutament democràtiques, gairebé àcrates. El docent autoritari va deixar pas a l'amic i al col·lega. El fenòmen també s'esdevé a l'interior de les famílies. El pare deixa de ser pare per ser amic del fill. A l'escola i institut, i entenguint-ho com una metàfora, el "vostè" va deixar pas al "tu". D'un extrem a l'altre. Un cop de pèndol radical. Aquest canvi jo ja el vaig percebre, 20 anys enrere quan encara feia classe i em vaig posar corbata per marcar la distància formal amb els alumnes. Una democratització mal entesa i mal paida reclama ara el retorn al sentit comú. Sembla que la nova Llei catalana això ho busca clarament.

Cadascú al seu lloc

Col·locar cada agent educatiu al seu lloc, el docent en el seu paper de docent, amb l'autoritat suficient per exercir la seva funció sense més obstacles que els obstacles propis de la professió mateixa. I l'alumne al lloc de l'aprenent. Potser la societat és ingovernable, la prova és que molts pocs de nosaltres volem fer de polítics (i segurament per això alguns dels que s'hi dediquen són tan espavilats) però l'escola i institut ha de poder ser-ho. Sense jerarquies clares, l'institut es converteix en pur aparcament d'adolescent, en pur magatzem de testosterona juvenil, en un pàrking destinat a agrupar segments d'edat juvenil encara no útils per a la vida productiva.

Naturalment en l'esquema del sentit comú, la família hi juga un paper fonamental. Estructurada o desestructurada. És del tot imprescindible que la família s'impliqui en el procés educatiu

dels fills. És essencial que, per principi i per lògica, la família estigui sempre al costat dels professors, sense que això impliqui naturalment en convertir-se en adversaris dels seus fills. I aquí falla la nova llei per falta de coratge: el contracte amb la família que cada centre subscriurà serà un brindis al sol: no comprometrà legalment. Paper mullat: en una societat adulta, els papers que se signen impliquen conseqüències legals: no es tracta de canviar les famílies, que cada una sigui com vulgui, però a alguns països europeus exigeixen responsabilitats legals dels pares pel comportament dels seus fills, que d'ells depenen. Es tractaria simplement d'intentar retornar cada agent educatiu al seu lloc. D'altra banda si la tasca formativa és només responsabilitat de l'escola i institut, l'educació no serà possible.

La gran aventura d'ensenyar

Margaret Mead, la gran antropòloga, va escriure, després d'observar animals socialitzats i tribus molt primitives, que la gran diferència entre humans i animals no és la capacitat d'aprendre, que l'home comparteix amb moltes altres espècies, sinó la seva capacitat d'ensenyar i d'emmagatzemar allò que els altres han desenvolupat i après. La capacitat d'ensenyar és la gran aventura de la humanitat.

I els mestres i professors –avui, com ahir– són els protagonistes d'aquesta aventura. Protagonistes, això sí, a l'estil de Prometeu, l'heroi tràgic. Prometeu va robar als déus el foc i el va lliurar als homes, i per això va ser castigat al sofriment constant. Ara heu de robar el foc de l'hipnosi als media del nostre temps i portar-lo als vostres alumnes. Sofrireu, però no hi ha millor combat que aquest.

Un mestre oriental explicava que aprendre el Zen implicava barrejar l'or i els fems. Sembla que és or, però hi descobreixes els fems quan el coneixes. Així és també la vida. Saber trampejar entre l'or i els fems és la tasca del mestre. L'aventura heroica dels mestres i professors que avui celebrem.